בס"ד

The Millie Arbesfeld

Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

w w w.MidreshetYomRishon.org

Ha Lachma Anya & ‘Sour’ Dough: Why Not Eating Chametz is More Significant than Eating Matza

Rabbi Menachem Leibtag

April 2, 2017 • ו' ניסן תשע"ז

What's more important, eating matza, or not eating chametz?

– source sheet for shiur by Menachem Leibtag www.tanach.org

A. Intro to Magid, or explanation of "yachatz"

הָא לַחְמָא עַנְיָא דִּי אֲכָלוּ אַבְהָתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם.

- כָּל דִּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכֹל, כָּל דִּצְרִיךְ יֵיתֵי **וְיִפְסַח**.
- הָשַׁתָּא **הָכָא**, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל.
- הָשַׁתָּא **עַבְדֵי**, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין.

B. Parshat ha'Chodesh - Shmot 12:1-20

ג דַּבְּרוּ, אֶל-כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, בֶּעָשֹׂר, לַחֹדֶשׁ הַזֶּה: וְיִקְחוּ לָהֶם, אִישׁ שֶׂה
לְבֵית-אָבֹת--שֶׂה לַבָּיִת. **ד** וְאִם-יִמְעַט הַבַּיִת, מִהְיוֹת מִשֶּׂה--וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ
הַקָּרֹב אֶל-בֵּיתוֹ, בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת: אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ, תָּכֹסּוּ עַל-הַשֶּׂה ...
ח וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר, בַּלַּיְלָה הַזֶּה: **צְלִי-אֵשׁ וּמַצּוֹת**, עַל-מְרֹרִים
יֹאכְלֻהוּ. **ט** אַל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם...

יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן, וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה': לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת
עוֹלָם תְּחָגֻּהוּ. **טו שִׁבְעַת יָמִים, מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ**--אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, תַּשְׁבִּיתוּ
שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם: כִּי כָּל-אֹכֵל חָמֵץ, **וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל**...
... **יז** וּשְׁמַרְתֶּם, אֶת-הַמַּצּוֹת, כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, **הוֹצֵאתִי אֶת-צִבְאוֹתֵיכֶם**
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם; וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה, לְדֹרֹתֵיכֶם--חֻקַּת עוֹלָם. **יח** בָּרִאשֹׁן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ, **בָּעֶרֶב, תֹּאכְלוּ, מַצֹּת**: עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים,
לַחֹדֶשׁ--בָּעֶרֶב. **יט** שִׁבְעַת יָמִים--**שְׂאֹר, לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם**: כִּי כָּל-אֹכֵל מַחְמֶצֶת,
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל--בַּגֵּר, וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ.
כ כָּל-מַחְמֶצֶת, לֹא תֹאכֵלוּ; בְּכֹל, מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, תֹּאכְלוּ, מַצּוֹת.

C. The Biblical obligation to tell the story /Shmot 13:8

13:3. And Moshe commanded the people **-Remember this day** that you left Egypt, for God has taken you out with an out-stretched hand, and **don't eat chametz.** **4-5.** Today you are leaving in the spring… when you come to the Land… do this service in this month. **6. For seven days you shall eat Matza**, and on the seventh day make a holiday for God. 7. **Matzot shall be eaten for seven days,** and no chametz or leaven shall be seen in all your borders. **8**. And **you shall tell your son on <u>that day</u>, saying: <u>for the sake of THIS</u>, God did for me [?], when I went out from Egypt.**	שמות פרק יג **- ג** וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם, **זָכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה** אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים, כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם מִזֶּה; **וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ. ד** הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים, בְּחֹדֶשׁ, הָאָבִיב. **ה** וְהָיָה כִי-יְבִיאֲךָ ה' אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי...; וְעָבַדְתָּ אֶת-הָעֲבֹדָה הַזֹּאת, בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה.**ו שִׁבְעַת יָמִים, תֹּאכַל מַצֹּת;** וּבַיּוֹם, הַשְּׁבִיעִי, חַג, לה'. **ז מַצּוֹת יֵאָכֵל, אֵת, שִׁבְעַת הַיָּמִים;** וְלֹא-יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ, וְלֹא-יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר-- בְּכָל-גְּבֻלֶךָ. **ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ,** בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר **: בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי, בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.**

D. How to understand "בעבור זה" -What do we explain to our children

Why did Hashem take me out?; **or** Why am I eating matza?

רש"י שמות פרק יג פסוק ח (ח) בעבור זה - בעבור שאקיים מצותיו, כגון פסח מצה ומרור הללו:

Rashi: God took me out SO THAT I would keep His Commandments...

רשב"ם (ח) בעבור זה – שעשה י"י לי ניסים במצרים אני עובד עבודה הזאת.

Rashbam : BECAUSE God did these miracles when He took me out – I am keeping these mitzvot (of matza etc.). [Ramban similar]

אבן עזרא שמות (הפירוש הארוך) (ח) בעבור זה אמר רבי מרינוס, פי' בעבור זה, היה ראוי להיותו הפוך זה בעבור שעשה ה' לי. והביא רבים כמוהו לדעתו. ולפי דעתי, אין אחד מהם נכון, כי איך נהפוך דברי אלהים חיים. וטעם הפסוק הפך מחשבתו, כי אין אנו אוכלים מצות בעבור זה,

רק פי' בעבור זה, **בעבור זאת העבודה** שהוא אכילת המצה ולא יאכל חמץ **שהוא תחלת המצוות שצוה לנו השם-** עשה לנו השם אותות עד שהוציאנו ממצרים. **והטעם לא הוציאנו ממצרים רק לעבדו,**... וכתוב אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים **להיות לכם לאלהים** (במד' טו, מא):

Ibn Ezra: Rebbi Merinas explains – the verse should be read backwards "zeh ba'avur", This [matza that we eat] is **because God did miracles for me**.... But in my opinion… "ba'avur zeh" implies For the sake of this service – which is eating matza and not eating chametz, which are the first mitzvot that God commanded us – God did these miracles...: The reason – for God only took us out of Egypt **in order that we would serve Him...**

E. God's commandment in Shmot 6:2-9 [Va'era]

ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו: **אֲנִי ה'** :ג וָאֵרָא אֶל-

אַבְרָהָם ..ה וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת-נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים

אֹתָם **וָאֶזְכֹּר אֶת-בְּרִיתִי** :ו לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי-יִשְׂרָאֵל : **אֲנִי ה'**

- וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם . /וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם
- וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים :
- וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם **לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים** וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ...
- וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל-הָאָרֶץ... וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה **אֲנִי ה'** :

ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן - אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל-מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה :

F. What was so bad about Egyptian culture- Vayikra 18

א וַיְדַבֵּר ה', אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר .ב דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: אֲנִי, ה' אֱלֹהֵיכֶם .ג **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ-מִצְרַיִם** אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם-בָּהּ, לֹא תַעֲשׂוּ; וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ-כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה, לֹא תַעֲשׂוּ...

Followed by the "arayot" – forbidden relationship [incest…]

In 18:6-23, then summarized:

כדאַל-תִּטַּמְּאוּ, בְּכָל-אֵלֶּה: כִּי בְכָל-אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם, אֲשֶׁר-אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם

G. The parallel source from Yechezkel chapter 20

יחזקאל פרק כ

ז וָאֹמַר אֲלֵהֶם, **אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְּׁלִיכוּ, וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם, אַל-תִּטַּמָּאוּ:**

אֲנִי, ה' אֱלֹהֵיכֶם .ח וַיַּמְרוּ-בִי, **וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ** אֵלַי--אִישׁ אֶת-שִׁקּוּצֵי

עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ, וְאֶת-גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ; וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם,

לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם, בְּתוֹךְ, אֶרֶץ מִצְרָיִם .ט וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי...

מגיד

1* הָא לַחְמָא עַנְיָא- דִּי אֲכָלוּ אַבְהָתָנָא **בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם.** כָּל דִּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכֹל, **כָּל דְּצָרִיךְ יֵיתֵי וְיִפְסַח. הָשַׁתָּא הָכָא,** לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. **הָשַׁתָּא עַבְדֵי,** לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין.

2* מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? ...

3* עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה. וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרָיִם, הֲרֵי אָנוּ וּבָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם.

* **וַאֲפִילוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים,** כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ זְקֵנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, **מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר** בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. **וְכָל הַמַּרְבֶּה לְסַפֵּר** בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

4* מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפּוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בִּבְנֵי בְרַק, **וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה** עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

5* אָמַר אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, **וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת-** עַד שֶׁדְּרָשָׁה בֶּן זוֹמָא: שֶׁנֶּאֱמַר, "**לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" :יְמֵי** חַיֶּיךָ - הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - הַלֵּילוֹת.
וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יְמֵי חַיֶּיךָ - הָעוֹלָם הַזֶּה,כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ - לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.

6* בָּרוּךְ הַמָּקוֹם, בָּרוּךְ הוּא. בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא.
כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה . אֶחָד **חָכָם**, וְאֶחָד **רָשָׁע**, וְאֶחָד **תָּם**, וְאֶחָד **שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל.**

חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר? **מַה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם**? וְאַף אַתָּה אֱמָר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח: אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן.

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? **מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם**? לָכֶם - וְלֹא לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל כָּפַר בְּעִקָּר. וְאַף אַתָּה הַקְהֵה אֶת שִׁנָּיו וְאֱמֹר לוֹ: בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. לִי - וְלֹא לוֹ. אִילּוּ הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? **מַה זֹּאת?** וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יי מִמִּצְרָיִם, מִבֵּית עֲבָדִים.

וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל: אַתְּ פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: **וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה** עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.

7* יָכוֹל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא, אִי בַּיּוֹם הַהוּא יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם?,

תַּלְמוּד לוֹמַר בַּעֲבוּר זֶה - בַּעֲבוּר זֶה - לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ.

8* מִתְּחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, **וְעַכְשָׁיו קֵרְבָנוּ הַמָּקוֹם לַעֲבֹדָתוֹ,**
שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם, כֹּה אָמַר יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל - בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר, וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים.
וָאֶקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר וָאוֹלֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן, וָאַרְבֶּה אֶת זַרְעוֹ וָאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק, וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו. וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שֵׂעִיר לָרֶשֶׁת אֹתוֹ, **וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם.**

9* בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת **כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים,** שֶׁנֶּאֱמַר:
"וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, **יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם** אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי **אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי** וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל".

[מְכַסֶּה אֶת הַמַּצּוֹת וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַכּוֹס.]

10* וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ **וְלָנוּ!!** שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבָד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, **אֶלָּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,** וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.

11* צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים וְלָבָן בִּקֵּשׁ לְעַקּוֹר אֶת הַכֹּל:

שֶׁנֶּאֱמַר: **אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל, עָצוּם וָרָב**

- **וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה** - אָנוּס עַל פִּי הַדִּבּוּר.

- **וַיָּגָר שָׁם** - מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם **אֶלָּא לָגוּר שָׁם,** שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה, לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ, כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן.

- **בִּמְתֵי מְעָט** - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה , וְעַתָּה שָׂמְךָ יי אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב.

- **וַיְהִי שָׁם לְגוֹי** - מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִים שָׁם.

- **גָּדוֹל, עָצוּם** - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בְּמְאֹד מְאֹד, וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם.

- **וָרָב** - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: רִבְבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ, וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים, שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ, וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה. וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ, וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי, וְאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי

12a* וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

- **וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים** - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה **וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ,** וְעָלָה מִן הָאָרֶץ.

- **וַיְעַנּוּנוּ** - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם. וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה. אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס.

- **וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה** - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ.

12b* וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יי אֶת קֹלֵנוּ, וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ וְאֶת עֲמָלֵנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

- **וַנִּצְעַק אֶל יי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ** - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרָיִם , וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ, וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

- **וַיִּשְׁמַע יי אֶת קֹלֵנוּ** - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם, אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב.

- **וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ** - זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים .

- **וְאֶת עֲמָלֵנוּ** - אֵלּוּ הַבָּנִים. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן.

- **וְאֶת לַחֲצֵנוּ** - זֶו הַדְּחַק, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם.

12c* וַיּוֹצִאֵנוּ יי מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה, וּבְמֹרָא גָּדֹל, וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים.

- **וַיּוֹצִאֵנוּ יי מִמִּצְרַיִם** - לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, **אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי יי.
וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה - אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ
וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא שָׂרָף
וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא הַשָּׁלִיחַ. אֲנִי יי - אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר.

- **בְּיָד חֲזָקָה** - זוֹ **הַדֶּבֶר**, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: הִנֵּה יַד יי הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בַּסּוּסִים, בַּחֲמֹרִים, בַּגְּמַלִּים, בַּבָּקָר וּבַצֹּאן, דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד.

- **וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה** - זוֹ **הַחֶרֶב**, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלִַיִם.

- **וּבְמֹרָא גָּדֹל** - זוֹ גִּלּוּי שְׁכִינָה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים, וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יי אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ.

- **וּבְאֹתוֹת** - זֶה הַמַּטֶּה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתֹת.

- **וּבְמֹפְתִים** - זֶה הַדָּם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ- .

דָּם -וְאֵשׁ - וְתִימְרוֹת עָשָׁן.

12d* דָּבָר אַחֵר: בְּיָד חֲזָקָה - **שְׁתַּיִם**, וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה - **שְׁתַּיִם**, וּבְמֹרָא גָּדֹל - **שְׁתַּיִם**, וּבְאֹתוֹת - **שְׁתַּיִם**, וּבְמֹפְתִים - **שְׁתַּיִם**.
אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם , וְאֵלּוּ הֵן:

דָּם	**כִּנִּים**
עָרוֹב	**דֶּבֶר**	**שְׁחִין**
בָּרָד	**אַרְבֶּה**	**חֹשֶׁךְ**

מַכַּת בְּכוֹרוֹת

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִמָּנִים:
דְּצַ"ךְ עַדַ"ש בְּאַחַ"ב.

13* רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאַתָּה אוֹמֵר שֶׁלָּקוּ הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מַכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת... . **אצבע**..- **יד [1:5 10x5=50]**

\ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם הָיְתָה שֶׁל **אַרְבַּע מַכּוֹת**? שֶׁנֶּאֱמַר: **יְשַׁלַּח בָּם** חֲרוֹן אַפּוֹ....

\רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם הָיְתָה שֶׁל **חָמֵשׁ מַכּוֹת** ? שֶׁנֶּאֱמַר: **יְשַׁלַּח בָּם** חֲרוֹן אַפּוֹ,...

14* כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ!
אִלּוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, **דַּיֵּינוּ.**

...**אִלּוּ הִכְּנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה **דַּיֵּינוּ.**

- עַל אַחַת, כַּמָּה וְכַמָּה , טוֹבָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ: **שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם ,**
וְעָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים,...

...**וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה** לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ.

15* רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר:כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ,
וְאֵלּוּ הֵן: **פֶּסַח, מַצָּה, וּמָרוֹר.**

- **פֶּסַח** שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם , שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיי, אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם , וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל: וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ.

- **מַצָּה** זו שאנו אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מה? עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהִתְחַמִּיץ עַד שֶׁנִּגְאָלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּגְאָלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת, כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ, וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

- **מָרוֹר** זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מה? עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם , שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ.

16* בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם , שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם .
לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבַד גָּאַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "**וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם** , לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ, לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ. "

מַגְבִּיהִים אֶת הכּוֹס עַד הַלְּלוּיָה.

17* לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבֵּחַ, לְפָאֵר, לְרוֹמֵם, לְהַדֵּר, לְבָרֵךְ, לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ: הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, **וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה. וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: הַלְלוּיָהּ.**

תהילים פרק עח

א מַשְׂכִּיל, לְאָסָף:
הַאֲזִינָה עַמִּי, תּוֹרָתִי; הַטּוּ אָזְנְכֶם, לְאִמְרֵי-פִי.
ב אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי; אַבִּיעָה חִידוֹת, מִנִּי-קֶדֶם.
ג אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ, וַנֵּדָעֵם; וַאֲבוֹתֵינוּ, סִפְּרוּ-לָנוּ. **ד** **לֹא**
נְכַחֵד, מִבְּנֵיהֶם-- לְדוֹר אַחֲרוֹן, מְסַפְּרִים תְּהִלּוֹת יְהוָה;
וְעֻזּוֹ וְנִפְלְאֹתָיו, אֲשֶׁר עָשָׂה.
ה וַיָּקֶם עֵדוּת, בְּיַעֲקֹב, וְתוֹרָה, שָׂם
בְּיִשְׂרָאֵל: אֲשֶׁר צִוָּה, אֶת-אֲבוֹתֵינוּ--
לְהוֹדִיעָם, לִבְנֵיהֶם.**ו** לְמַעַן יֵדְעוּ, **דּוֹר אַחֲרוֹן--**
בָּנִים יִוָּלֵדוּ; יָקֻמוּ, **וִיסַפְּרוּ לִבְנֵיהֶם**.
ז וְיָשִׂימוּ בֵאלֹהִים, כִּסְלָם: וְלֹא יִשְׁכְּחוּ,
מַעַלְלֵי-אֵל; וּמִצְוֹתָיו יִנְצֹרוּ.
ח **וְלֹא יִהְיוּ, כַּאֲבוֹתָם-- דּוֹר, סוֹרֵר וּמֹרֶה:**

דּוֹר, לֹא-הֵכִין לִבּוֹ;

וְלֹא-נֶאֱמְנָה אֶת-אֵל רוּחוֹ.

ט בְּנֵי-אֶפְרַיִם, נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי-קָשֶׁת; הָפְכוּ, בְּיוֹם קְרָב.
י לֹא שָׁמְרוּ, בְּרִית אֱלֹהִים; וּבְתוֹרָתוֹ, מֵאָנוּ לָלֶכֶת.
יא וַיִּשְׁכְּחוּ עֲלִילוֹתָיו; וְנִפְלְאוֹתָיו, אֲשֶׁר הֶרְאָם.
יב נֶגֶד אֲבוֹתָם, עָשָׂה פֶלֶא; בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה-צֹעַן.
יג בָּקַע יָם, וַיַּעֲבִרֵם; וַיַּצֶּב-מַיִם כְּמוֹ-נֵד.
יד וַיַּנְחֵם בֶּעָנָן יוֹמָם; וְכָל-הַלַּיְלָה, בְּאוֹר אֵשׁ.
טו יְבַקַּע צֻרִים, בַּמִּדְבָּר; וַיַּשְׁקֵ, כִּתְהֹמוֹת רַבָּה.
טז וַיּוֹצִא נוֹזְלִים מִסֶּלַע; וַיּוֹרֶד כַּנְּהָרוֹת מָיִם.
יז וַיּוֹסִיפוּ עוֹד, לַחֲטֹא-לוֹ-- לַמְרוֹת עֶלְיוֹן, בַּצִּיָּה.
יח וַיְנַסּוּ-אֵל בִּלְבָבָם-- לִשְׁאָל-אֹכֶל לְנַפְשָׁם.
יט וַיְדַבְּרוּ, בֵּאלֹהִים: אָמְרוּ, הֲיוּכַל אֵל--לַעֲרֹךְ שֻׁלְחָן,
בַּמִּדְבָּר.**כ** הֵן הִכָּה-צוּר, וַיָּזוּבוּ מַיִם-- וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ:
הֲגַם-לֶחֶם, יוּכַל תֵּת; אִם-יָכִין שְׁאֵר לְעַמּוֹ.
כא לָכֵן, שָׁמַע יְהוָה-- וַיִּתְעַבָּר:
וְאֵשׁ, נִשְּׁקָה בְיַעֲקֹב; וְגַם-אַף, עָלָה בְיִשְׂרָאֵל.
כב כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ, בֵּאלֹהִים; וְלֹא בָטְחוּ, בִּישׁוּעָתוֹ.
כג וַיְצַו שְׁחָקִים מִמָּעַל; וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח.
כד וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל; וּדְגַן-שָׁמַיִם, נָתַן לָמוֹ.
כה לֶחֶם אַבִּירִים, אָכַל אִישׁ; צֵידָה שָׁלַח לָהֶם לָשֹׂבַע.
כו יַסַּע קָדִים, בַּשָּׁמָיִם; וַיְנַהֵג בְּעֻזּוֹ תֵימָן.
כז וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר שְׁאֵר; וּכְחוֹל יַמִּים, עוֹף כָּנָף.
כח וַיַּפֵּל, בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ; סָבִיב, לְמִשְׁכְּנֹתָיו.
כט וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ מְאֹד; וְתַאֲוָתָם, יָבֵא לָהֶם.
ל לֹא-זָרוּ מִתַּאֲוָתָם; עוֹד, אָכְלָם בְּפִיהֶם.
לא וְאַף אֱלֹהִים, עָלָה בָהֶם, וַיַּהֲרֹג, בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם;
וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל הִכְרִיעַ.
לב בְּכָל-זֹאת חָטְאוּ-עוֹד וְלֹא-הֶאֱמִינוּ, בְּנִפְלְאוֹתָיו.
לג וַיְכַל-בַּהֶבֶל יְמֵיהֶם; וּשְׁנוֹתָם, בַּבֶּהָלָה.
לד אִם-הֲרָגָם וּדְרָשׁוּהוּ; וְשָׁבוּ, וְשִׁחֲרוּ-אֵל.
לה וַיִּזְכְּרוּ, כִּי-אֱלֹהִים צוּרָם; וְאֵל עֶלְיוֹן, גֹּאֲלָם.
לו וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם; וּבִלְשׁוֹנָם, יְכַזְּבוּ-לוֹ.
לז **וְלִבָּם, לֹא-נָכוֹן עִמּוֹ; וְלֹא נֶאֶמְנוּ, בִּבְרִיתוֹ.**

לח וְהוּא רַחוּם, יְכַפֵּר עָוֹן-- וְלֹא-יַשְׁחִית:
וְהִרְבָּה, לְהָשִׁיב אַפּוֹ; וְלֹא-יָעִיר, כָּל-חֲמָתוֹ.

לט וַיִּזְכֹּר, כִּי-בָשָׂר הֵמָּה; רוּחַ הוֹלֵךְ, וְלֹא יָשׁוּב.
מ כַּמָּה, יַמְרוּהוּ בַּמִּדְבָּר; יַעֲצִיבוּהוּ, בִּישִׁימוֹן.
מא וַיָּשׁוּבוּ וַיְנַסּוּ אֵל; וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל הִתְוּו.
מב לֹא-זָכְרוּ אֶת-יָדוֹ; יוֹם, אֲשֶׁר-פָּדָם מִנִּי-צָר.
מג אֲשֶׁר-שָׂם בְּמִצְרַיִם, אֹתוֹתָיו; וּמוֹפְתָיו, בִּשְׂדֵה-צֹעַן.
מד וַיַּהֲפֹךְ לְדָם, יְאֹרֵיהֶם; וְנֹזְלֵיהֶם, בַּל-יִשְׁתָּיוּן.
מה יְשַׁלַּח בָּהֶם **עָרֹב**, וַיֹּאכְלֵם; **וּצְפַרְדֵּעַ** וַתַּשְׁחִיתֵם
מו וַיִּתֵּן לֶחָסִיל יְבוּלָם; וִיגִיעָם, **לָאַרְבֶּה.**
מז יַהֲרֹג **בַּבָּרָד** גַּפְנָם; וְשִׁקְמוֹתָם, בַּחֲנָמַל.
מח וַיַּסְגֵּר **לַבָּרָד** בְּעִירָם; וּמִקְנֵיהֶם, לָרְשָׁפִים.
מט **יְשַׁלַּח-בָּם, חֲרוֹן אַפּוֹ--עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה;**
מִשְׁלַחַת, מַלְאֲכֵי רָעִים.
נ יְפַלֵּס נָתִיב, לְאַפּוֹ: לֹא-חָשַׂךְ מִמָּוֶת נַפְשָׁם;
וְחַיָּתָם, **לַדֶּבֶר** הִסְגִּיר.
נא וַיַּךְ כָּל-**בְּכוֹר בְּמִצְרָיִם** רֵאשִׁית אוֹנִים, בְּאָהֳלֵי-חָם.

נב וַיַּסַּע כַּצֹּאן עַמּוֹ; וַיְנַהֲגֵם כַּעֵדֶר, בַּמִּדְבָּר.
נג וַיַּנְחֵם לָבֶטַח, וְלֹא פָח֦דוּ; וְאֶת-אוֹיְבֵיהֶם, כִּסָּה הַיָּם.
נד וַיָּבִיאֵם, אֶל-גְּבוּל קָדְשׁוֹ; הַר-זֶה, קָנְתָה יְמִינוֹ.
נה וַיְגָרֶשׁ מִפְּנֵיהֶם, גּוֹיִם-- וַיַּפִּילֵם, בְּחֶבֶל נַחֲלָה;
וַיַּשְׁכֵּן בְּאָהֳלֵיהֶם, שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל.
נו וַיְנַסּוּ וַיַּמְרוּ, אֶת-אֱלֹהִים עֶלְיוֹן; וְעֵדוֹתָיו, לֹא שָׁמָרוּ.
נז וַיִּסֹּגוּ וַיִּבְגְּדוּ, כַּאֲבוֹתָם; נֶהְפְּכוּ, כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה.
נח וַיַּכְעִיסוּהוּ בְּבָמוֹתָם; וּבִפְסִילֵיהֶם, יַקְנִיאוּהוּ.

נט שָׁמַע אֱלֹהִים, וַיִּתְעַבָּר; וַיִּמְאַס מְאֹד, בְּיִשְׂרָאֵל.
ס וַיִּטֹּשׁ, מִשְׁכַּן שִׁלוֹ; אֹהֶל, שִׁכֵּן בָּאָדָם.
סא וַיִּתֵּן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ; וְתִפְאַרְתּוֹ בְּיַד-צָר.
סב וַיַּסְגֵּר לַחֶרֶב עַמּוֹ; וּבְנַחֲלָתוֹ, הִתְעַבָּר.
סג בַּחוּרָיו אָכְלָה-אֵשׁ; וּבְתוּלֹתָיו, לֹא הוֹלָלוּ.
סד כֹּהֲנָיו, בַּחֶרֶב נָפָלוּ; וְאַלְמְנֹתָיו, לֹא תִבְכֶּינָה.
סה וַיִּקַץ כְּיָשֵׁן אֲדֹנָי; כְּגִבּוֹר, מִתְרוֹנֵן מִיָּיִן.
סו וַיַּךְ-צָרָיו אָחוֹר; חֶרְפַּת עוֹלָם, נָתַן לָמוֹ.

סז **וַיִּמְאַס, בְּאֹהֶל יוֹסֵף; וּבְשֵׁבֶט אֶפְרַיִם, לֹא**
בָחָר. סח וַיִּבְחַר, אֶת-שֵׁבֶט יְהוּדָה; אֶת-הַר
צִיּוֹן, אֲשֶׁר אָהֵב.
סט **וַיִּבֶן כְּמוֹ-רָמִים, מִקְדָּשׁוֹ;בְּאֶרֶץ יְסָדָהּ לְעוֹלָם.**
ע **וַיִּבְחַר, בְּדָוִד עַבְדּוֹ; וַיִּקָּחֵהוּ, מִמִּכְלְאֹת צֹאן.**
עא **מֵאַחַר עָלוֹת, הֱבִיאוֹ:**
לִרְעוֹת, בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ; וּבְיִשְׂרָאֵל, נַחֲלָתוֹ.
עב **וַיִּרְעֵם, כְּתֹם לְבָבוֹ; וּבִתְבוּנוֹת כַּפָּיו יַנְחֵם.**